

Buddhistisk retorikk i Reichelts liturgiske kontekstualisering: En hermeneutisk utfordring

NOTTO R. THELLE

Rolv Olsen, *“Prevailing Winds”: An Analysis of the Liturgical Inculturation Efforts of Karl Ludvig Reichelt* (Doctoral Disputation, *Studia Missionalia Svecana CIV*), Lund: Centre for Theology and Religious Studies, 2007.

De meste av litteraturen om Karl Ludvig Reichelt og hans arbeid blant kinesiske buddhister har vært preget av den skandinaviske konteksten, eller basert seg på det materiale som har vært tilgjengelig på vestlige språk. De grundigste studiene er utvilsomt gjort av Filip Riisager i hans to bøker, *Forventning og oppfylldelse* (1974) og *Lotusblomsten og korset* (1998), en imponerende dokumentasjon som forhåpentlig blir videreført. Håkan Eilerts interessante *Boundlessness* (1974) idealiserer Reichelt som en grenseprengende brobygger mellom kristendom og buddhisme på en måte som ikke har basis i virkeligheten. Eric J. Sharpes *Karl Ludvig Reichelt: Missionary, Scholar and Pilgrim* (1984) er nok den boken som mest bevisst og kritisk har forsøkt å beskrive Reichelt i hans skandinaviske og kinesiske kontekst, men den er litt for knapp til

å ta vare på nyansene, og har gjort for lite ut av både skandinavisk og kinesisk materiale. Notto N. Thelles *Karl Ludvig Reichelt – en kristen banebryter i Øst-Asia* (1954) var viktig som en første samlede biografi om Reichelt, velskrevet og nøktern til å være en nær medarbeiders og beundrers arbeid umiddelbart etter pionerens død, men naturlig nok uten forskerens kritiske distanse. Undertegnede har gjentatte ganger etterlyst og selv arbeidet systematisk med forskning som tar Reichelts viktigste kontekst på alvor – Kina og den religiøse konteksten som kom til å prege hele hans innsats. Det gjelder både Reichelts egne arbeider på kinesisk det som eventuelt måtte være tilgjengelig av reaksjoner på hans arbeid på buddhistisk side.

Rolv Olsen fortjener honnør for sin mangeårige innsats for å gjøre Reichelts liturgiske kontekstualiseringsforsøk til gjenstand for kritisk analyse. Hans første stykke arbeid ble offentliggjort som en lisensiatavhandling ved Det teologiske fakultet i Lund i 2001, med tittelen *"Winds of Change"*, med hovedvekt på de radikale liturgiske forandringene som skjedde da de buddhistisk-inspirerte liturgiene fra Ching Fong Shan (Nanjing) og Tao Fong Shan (Hong Kong) på 1920- og 1930-tallet ble revidert og i stor utstrekning renset for buddhistisk retorikk etter krigen, og ikke minst etter Reichelts død i 1952. Olsens doktoravhandling, *"Prevailing Winds"*, bygger i stor grad videre på dette arbeidet, men det er noe utvidet og bruker ikke helt det samme begrepsapparatet i sin analyse av materialet.

Fokus for Olsens undersøkelse er Reichelts forsøk på liturgisk inkulturasjon eller stedegengjørelse, og han arbeider ut fra følgende hypotese: Reichelts forsøk på inkulturasjon må betraktes som en formålstjenlig (appropriate) tilnærming til den kontekstuelle situasjonen (preget av kinesisk buddhisme). Men hans utilstrekkelige bevissthet om potensielle undertrykkende mønstre i denne konteksten gjorde hans tilnærming åpen for ukritisk akseptering av slike (undertrykkende) mønstre. De tendenser til kolonialisme hos Reichelt stammer delvis fra selve kontekstualiteten i hans arbeidsmåte (s. 18). Med andre ord, elementer av undertrykkende mønstre i Reichelts inkulturasjonsarbeid stammer til en viss grad fra den buddhistiske konteksten han arbeidet i.

Som det fremgår av tesen, blir stikkord som inkulturasjon, kontekstualitet og kolonialisme viktig i Olsens analyse, og han bruk-

er en god del plass til å presentere sine analytiske redskaper. Det viktigste stikkordet er utvilsomt *kontekstualisering* som han redegjør for i forhold til begreper som adaptasjon, akkomodasjon, inkulturasjon og andre. Han bruker til en viss grad Richard Niebuhrs klassiske diskusjon om Kristus og kulturen, og blant en rekke nyere missiologer knytter han særlig til Stephen B. Bevans modeller for kontekstuell teologi, med C.S. Song som en liten nyansering. Siden liturgi er så sentral i avhandlingen, har han naturlig nok et eget avsnitt om liturgisk inkulturasjon, der han særlig henviser til den filippinske teologen Anscar J. Chupungco, og introduserer velkjente begreper som "creative assimilation" og "dynamic equivalence". Mye av dette kan oppfattes som et missiologisk pliktlop, men Olsen kommer i havn med tre kriterier som virker hensiktsmessig for den senere analysen: kontekstualiseringen må være credible, applicable og empowering.

Det andre hovedbegrepet er *kolonialisme*, tydelig inspirert av de senere årtienes diskusjon om postkolonialisme. Det kan diskuteres hvorvidt dette er et hensiktsmessig kriterium for å vurdere virksomheten i en tid da kolonialismen fremdeles gjennomstyret Vestens holdninger til "fremmede folkeslag". Selv om Kina aldri ble kolonisert, var kirke og misjon fremdeles opptatt av "the occupation of China". Olsen styrer unna de grove forenklingene, og velger ut tre karakteristika for koloniale holdninger: proselytism, paternalism, og exploitation, som han gjør forsiktig bruk av i sin avsluttende analyse av Reichelts arbeid.

Avhandlingens hoveddel består av en kontekstanalyse; en skisse av Reichelts liv og bakgrunn; en analyse av Reichelts teologiske tilnærming med særlig vekt på buddhismen og den praktiske tilretteleggelsen av buddhistisk retorikk og symbolbruk i liturgiske uttrykksformer; og et forsøk på evaluering ut fra stikkordene kontekstualitet og kolonialisme.

Kontekstanalysen dekker den politiske konteksten, den kulturelle og religiøse konteksten med særlig vekt på buddhismen, og til slutt den kristne konteksten. Denne fremstillingen er ikke presis og fokusert nok til å gi en relevant bakgrunn for Reichelts innsats. Den politiske konteksten er like opptatt av etterkrigstiden og gir liten forståelse av de dramatiske konteksten som preget pionertiden i Nanjing på 1920-tallet og i Hong Kong på 1930-tallet, som er avgjørende for Reichelts virksomhet. Den religiøse

konteksten, inkludert presentasjonen av buddhismen, er også upresis og gir lite inntrykk av den krise og fornyelse som preget religiøse og filosofiske miljøer, med nasjonalismen som en viktig bestanddel. Her ville Holmes Welchs monumentale studier av buddhismen kunnet gi en helt annen relevant kontekstbeskrivelse enn den litteraturen Olsen viser til. Skissen av kirke og misjon i Kina, med vekt på tendenser i retning av selvstendighet og inkulturasjon, overser det faktum at ikke bare enkelte misjonærer men en ny generasjon av unge kinesiske kristne fra begynnelsen av 1900-tallet – og ikke minst fra 1920-årene – var brennende interessert i å skape en kirke av og for kinesere med kinesiske uttrykksformer.¹ En kinesisk-engelsk ordbok (fra 1987!) kan nok være nyttig som utgangspunkt for å redegjøre for ulike kinesiske uttrykk for kontekstualisering, men det er ikke nok til å forstå det engasjement kinesiske kristne la for dagen i Reichelts samtid. En fyldigere bakgrunn ville ha bidradd til en bedre forståelse av Reichelts plass i bildet, hans holdninger til kontekstualitet og hans potensielle "koloniale" tendenser.

Den historiske skissen av Reichelt og hans arbeid følger tradisjonelt mønster, og inkluderer en beskrivelse av forandringsprosessen etter Stillehavskrigen og den kinesiske revolusjonen i 1949. Den gir en viss bakgrunn for den liturgiske eksperimenteringen som er avhandlingens tyngdepunkt, men skjemmes av en del unøyaktigheter. I tillegg går Olsen gjennom en fyldig buddhistisk kritikk av Reichelt, basert på munken Jingguans erfaringer som gjest på Tao Fong Shan i tiden like før Reichelts død (1952), men publisert først i 1996-97. Olsen gjør rett i å betrakte det som en unik dokumentasjon av buddhistisk motstand mot Reichelt, med dens detaljerte beskrivelser, beske anklager og avsløringer. Dessverre er gjengivelsen av den kinesiske teksten full av feil (det skyldes kanskje dataprogrammet) og oversettelsene er til dels upresise. Olsen nevner i forbifarten at denne munken også underviste misjonærer i kinesisk og at artikkelen siterer den danske misjonæren Erik Kvan, som forlot misjonen i protest mot Reichelt. Leser man Jingguans anklager mot Reichelt og Tao Fong Shan i lys av dette, er det liten tvil om at hans beske kritikk i stor utstrekning stammer nettopp fra disse informantene, ikke minst Erik Kvan som ikke la skjul på sin avvisning av Reichelt. Det er altså ikke først og fremst en original buddhistisk

kritikk av Reichelt, men en refleks av nyankomne skandinaviske misjonærers oppgjør med Reichelts metoder og tilsvarende skepsis til hans naive tillit til de søkende munkenes troverdighet og motiver. Kritikken var naturlig nok nyttig for buddhistiske motstandere av Reichelt, og det faktum at den ble publisert så sent som på slutten av 1990-tallet, viser at det var grobunn for kritikk, men det er mye som tyder på at Olsen tillegger denne kritikken for stor vekt.

Når Olsen kommer til selve tyngdepunktet i sin analyse – bruken av buddhistiske begreper og symboler, i arkitektur og kunst, kalligrafiske innskrifter, liturgiske tekster og hymner – blir gjennomgangen ujevn, fragmentarisk og til dels misvisende. Han kommenterer beskjedent at han ikke har den ønskede kompetanse i kinesisk buddhismen, og det viser seg i både utvalg av buddhistiske elementer, i oversettelser og kommentarer. Han bruker de kinesiske liturgibøkene fra Nanjing (1928) og Hong Kong (1936), i tillegg til Reichelts egen norske gjennomgang av liturgiene, men av en eller annen grunn benytter han seg ikke av Reichelts egne programmatisk gjennomgang av buddhistiske begreper og liturgier, som må betraktes som selve nøkkelen til hans forsøk på å skape en stedegen liturgi.² Olsen er seg heller ikke bevisst hvor stor del av buddhistisk terminologi som allerede var tatt i bruk i kristen sammenheng. Allerede i 1889 hevdet den kjente misjonæren W.A.P. Martin at ”halvparten av kristendommens dogmer er introdusert til kineserne i klær som er lånt av buddhistene”, og henviste til flere av de begrepene Olsen tar opp i sin gjennomgang av Reichelts liturgiske arbeid.³

Olsen trekker frem en del viktig materiale i sin analyse. Han gjennomgår kinesiske begreper som tao/dao og enkelte karakteristiske buddhistiske begreper som ble hyppig brukt. Ikke minst velger han ut sentrale deler av de liturgiene Reichelt og hans medarbeidere utviklet, der det buddhistiske innslaget er tydeligst. Dermed får han til en viss grad vist hvordan Reichelt og hans medarbeidere eksperimenterte med buddhistiske uttrykk, men analysen er dessverre overfladisk og til dels misvisende.

Valget av buddhistiske begreper virker tilfeldig. En del av de uttrykkene Olsen trekker frem med buddhistisk bakgrunn, virket ikke lenger som så fremmede i kristen kontekst fordi de allerede hadde vært lenge i allment bruk. Samtidig overser han et mang-

fold av andre uttrykk som fremdeles var gjennomsyret av buddhistisk tradisjon og ikke uten atskillig hermeneutisk bearbeidelse kunne integreres på en meningsfull måte – om de da noen gang fungerte godt nok. Her er for eksempel en rekke uttrykk som tolker synd som karmiske hindringer, buddhistiske uttrykk for drivkreftene i mennesket sinn, uendelige kalpaer (buddhistiske eoner), oppvåkning, gjenfødsel (i Det rene land, *wangsheng*), alt liv (*zhongshen*, et klassisk buddhistisk uttrykk), referanser til buddhistiske paradiser (rene land, salighet), (Buddhas) løfter, og ikke minst omtale av Kristus som tathagata (*rulai*), lysende ærverdige (*jingzun*) og lignende. Det siste er ikke bare et lån fra nestorianisk tradisjon, som Olsen nevner, men alluderer til æresbetegnelser for Buddha, som den verdensærede (*shizun*, *Bhagavat*).

Som et klassisk eksempel på lån fra buddhistiske liturgier presenterer Olsen den såkalte hengivelseshymnen, og påviser noen av de buddhistiske uttrykkene der, men man savner en klarere bevissthet om den kompakte buddhistiske retorikken. Hymnen er en eneste opphopning av buddhistiske uttrykk, bortsett fra at Reichelt, som Olsen nevner, erstatter "Det salige land *i vest*" med "Kristi salige land". Analysens manglende forståelse av buddhistisk retorikk gjør at oversettelsen blir ganske misvisende. Nest siste linje lyder: "Today I promise myself to him for life." En mer presis oversettelse ville være: "I now make a vow that I desire to be born" (in the Pure Land, det vil si i Amitabhas paradiset). Siste setning i Olsens gjengivelse lyder litt merkelig: "Dedicate myself to mercy towards suffering and receive them." Mer presist kunne det oversettes: "May compassion and pity embrace me." Underforstått i den buddhistiske retorikken er bønningen om at Amitabha Buddha i sin barmhjertige medfølelse må favne og motta den bedende i sitt paradiset. I Reichelts kristianiserte oversettelser til norsk blir den buddhistiske retorikken kamuflert og omtolket, og det samme skjer til en viss grad i Olsens tolkning.⁴ En adekvat hermeneutisk diskusjon krever en langt mer presis forståelse av den buddhistiske retorikken i denne hymnen og andre deler av Reichelts liturgier og hymner.

I avhandlingens siste del bruker Olsen de analytiske redskapene kontekstualisering og kolonialisme til å karakterisere Reichelts liturgiske inkulturasjonsprosjekt. Avveiningene og karakteristikkene virker stort sett velbegrunnet. Reichelt kred-

iteres for sin dristighet og vilje til å eksperimentere med buddhistiske uttrykksformer. Hans inkulturasjonsforsøk virker troverdig, selv om der er en indre spenning i kombinasjonen av dialogisk åpenhet og omvendelsesiver. Virksomheten vurderes videre som anvendelig innen den spesielle buddhistiske konteksten. Bare når det gjelder "empowerment", synes det å være mangler, det vil si at virksomheten kanskje ikke maktet å gi nytt liv, inspirasjon og livskraft til omstilling, og samfunnsrettet virksomhet. Den var ikke preget av koloniale intensjoner, selv om den i praksis kunne fungere koloniale, bundet som man var i samfunnets strukturer.

De analytiske redskapene som Olsen benytter, har nok til en viss grad skjerpet blikket og hjulpet ham til å se klarere visse sider av Reichelts virksomhet. Men jeg opplever det til en viss grad som et pliktløp, slik det er tradisjon i mange missiologiske miljøer. Det er ikke sikkert at våre dagers kontekstuelle modeller og analytiske redskaper er de mest anvendelige for en tilbakeskuende analyse av virksomheten i en tid som hadde helt annerledes kontekster og ganske ulike utfordringer. Jeg ville i alle fall ha foretrukket at Olsen hadde brukt mindre tid på å utrede prinsipper og modeller, og mer tid på å erverve seg den kompetanse på buddhistisk tradisjon som ville ha gjort ham bedre i stand til å forstå innholdet og dynamikken i Reichelts eksperimentering med liturgisk inkulturasjon. Om han i tillegg hadde luket ut avhandlingens mange trykkfeil – både på engelsk og kinesisk – ville det ha vært en større fornøyelse å lese.

Noter

- ¹ Se f. eks. Jonathan T'ien-en Chao, *The Chinese Indigenous Church Movement, 1919-1927: A Protestant Response to the Anti-Christian Movements in Modern China*, A Dissertation, The University of Pennsylvania, 1986; Lian Xi, *The Conversion of Missionaries: Liberalism in American Protestant Missions in China, 1907-1932*, University Park: Pennsylvania State University Press, 1997.
- ² De to viktigste er "Indigenous Religious Phrases That may Be Used to Interpret the Christian Message", *The Chinese Recorder* 58:2 (1927):123-126; "Extracts from the Buddhist Ritual," *The Chinese Recorder* 59:3 (1928):160-170.
- ³ W.A.P. Martin, "Is Buddhism a Preparation for Christianity?" i *The Chinese Recorder* 20:5 (1889)193-203.

- ³ En grundig analyse av buddhistiske uttrykksformer og retorikk er tilgjengelig i mine to artikler, "A Christian Monastery for Buddhist Monks 1: Karl Ludvig Reichelt's Sacred Mountains", *Ching Feng*, n.s. 6 (2005):1-35; "A Christian Monastery for Buddhist Monks 2: Buddhist Rhetoric in Karl Ludvig Reichelt's Christian Liturgies," *Ching Feng*, n.s.

Notto R. Thelle, f. 1941. Seniorprofessor ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo. Cand. theol. 1965, misjonær i Japan 1969-1985, det meste av tiden Associate Director ved NCC Center for the Study of Japanese Religions, professor i misjonsvitenskap og økumenikk ved Det teologiske fakultet, UiO, 1986-2006. Mangeårig forsknings- og dialogarbeid med særlig fokus på Øst-Vest-møtet, buddhistisk-kristne relasjoner og kristen spiritualitet. En rekke artikler, fagbøker, lærebøker og bøker for bredere allmennhet.

Buddhist rhetoric in Reichelt's liturgical contextualization A hermeneutical challenge

The article is a critical review of Rolv Olsen's recent doctoral thesis, *"Winds of Change": An Analysis of the Liturgical Inculturation Efforts of Karl Ludvig Reichelt*, Lund: Centre for Theology and Religious Studies, 2007. The thesis is appreciated for its effort to study Reichelt in his most relevant context, the Chinese Buddhist community, with some of the available Chinese material. It is, however, criticized for insufficient knowledge of Buddhist rhetoric and concepts, leading to inaccurate and superficial interpretations of the Buddhist element in Reichelt's liturgical experiments.